

<< Nazad

Foča

Rođen sam 1968. godine. Živio sam u jednom selu, opština Foča, sa svojim ocem, majkom, dvojicom braće i sestrama.

Prije rata bilo je teško naći dobar posao. Zavisi od škole, koju si školu imao završenu, i kako je se ko mogao snaći. Kod nas je poljoprivreda bila najvažnija. Većina ljudi je radilo poljoprivredu, šumarstvo jer je šumska industrija bila razvijena. Bosna je imala jaku ekonomiju, samo što je sa tom ekonomijom raspolagala bivša Jugoslavija. Sve je išlo u Beograd, pa iz Beograda za Bosnu. To je problem bio. Ja sam po zanimanju bio vozač, autoprevoznik. Radio sam puno, i na poljoprivredi i na svemu. Sve sam stizao.

Bio je dobar standard života. Dobre su plate bile, nije bilo skupo, moglo se živjeti dobro.

Pogotovo devedesetih godina kada je Marković bio na vlasti, on je ustabilio veliki standard.

Najveći problemi i najveće brige za moje članove porodice su bili samo rad i ništa drugo.

Kod nas je bilo mješovito stanovništvo, pravoslavno i muslimansko, bošnjačko stanovništvo. Ja mislim oko 60% - 40% da je bilo više muslimanskog stanovništva. Ništa Hrvata, njih je možda tri do četiri posto bilo.

Možda neki doktori i tako nešto.

Bio je vrlo dobar odnos između ljudi različitih religija, sve do devedesetih godina bez ikakvih problema. Pomagali jedni druge. Ja sam imao puno primjera, pošto sam bio vozač. Ostanem u kvaru sa kamionom i naiđe čovjek koji je pravoslavac. Stane i ostane po par sati kod mene, dok ne popravim moj kamion.

Uopšte nije niko postavljao pitanje koje si religije.

Čim su počele stranke, onda je krenulo naopako. Kad su počele stranke SDS, SDA, HDZ, odmah su počele podjele. Na primjer u Foči od 91. godine bio je autobus koji je išao, posebno za Muslimane, posebno za Srbe, jedan za drugim ide. Nisu se zajedno više počeli ni prevoziti.

Da će biti rata u Bosni osjetio sam prvi put krajem 91. godine. Dalo mi je do znanja, velike koncentracije vojske koje su išle prema Hrvatskoj, kada je bio rat između Hrvata i Srba. Na mostarskom ratištu su ogromni tenkovi prelazili i puno se pucalo. Prolazio sam s kamionom, često sam zaustavljen, maltretiran, sav transport koji sam vozio pregledan je na barikadama. Bilo šta da sam prevezio, sve je pregledano i pretresano.

Negdje početkom 92. godine, u februaru ili martu počelo je da se osjeća da će biti rat. Sve dok nije počelo u aprilu. Oni su već bili okrenuli sve cijevi, s okolnih brda, i počeli su pucati u pravcu naših kuća.

Tačno 6. aprila proglašeno je ratno stanje.

Kad je Foča pala, i sve bilo popaljeno, Muslimani bili protjerani, a mi ostali, onda je se malo smirilo stanje. Onda su dali ultimatum, srpske vlasti kod nas, da se preda naoružanje. Predali smo dosta lovačkog naoružanja, pušaka, pištolja što smo imali, sve na dozvole. Imam četiri te potvrde od naoružanja što sam predao srpskim vlastima.

Dolazila mi je srpska policija i na vrata, ali bili su mi lični poznanici, moje kolege, prevoznici. Nisam od njih maltretiran, nikako. Odnosili su se korektno prema nama. Prema mojoj porodici bar. Tako je bilo, sve dok nije došla vojska iz Srbije. Kada je došla nepoznata vojska iz Srbije, rekli su nam komšije naše, koji su bili Srbi, da bi najbolje bilo da krenemo od kuće, da ne bi došlo do pokolja. I tako u noći smo izbjegli iz kuće. Sve do tada, živio sam u nekoj nadi da ću ostati kod svoje kuće.

Mi smo otišli 18 kilometara od kuće, na naše imanje koje je smješteno u planini. Čitava familija je bila gore.

Imali smo vikendicu na imanju našem i živili smo u njoj, ali bilo je puno opasno, zato što se puno granatiralo od Prijedora, Foče, iz okolice, sa svih strana.

Samo je otac ostao iza nas, jedno mjesec dana je bio dole, ali je i on poslije, kada su već napali selo, izbjegao kod nas u planinu. Na planini smo bili sve do jula mjeseca.

Tu smo bili u obruč, pa su nas počeli napadati i sa granice Crne Gore. Izvodili su svaki dan napade, pucali su po nama gdje smo bili stacionirani.

Pošto su oni puno pucali i moja sestra je prilikom bježanja u šumu pala, moja majka je mislila da ju je pogodio metak. Kad je majka vidjela da je pala odmah je došlo do srčanog udara, jer je kontala da je pogođena moja sestra. Živila je možda tri dana, poslije toga je umrla. Zakopali smo je na našem imanju.

Moj otac je krajem jula krenuo prema Igmanu, sa mojom sestrom i bratom, i putovao je devet dana do Igmana. Nakon mjesec dana moj najstariji brat je otišao sa jednom grupom isto prema Igmanu. U putu su udarali na zasjede i pucalo se po njima. Imali su hrane za možda tri do četiri dana, jer nisu mogli za devet dana ponijeti hranu sa sobom, tako da su se morali snalaziti u putu. Moj brat je uspio doći do Viteza, tu je našao utočište.

Ja i moja dva brata ostali smo na toj planini. Gore je bilo nešto stoke, i mi smo pokušali tu malo da spasimo, ali nije moglo. Sa imanja sam mogao vidjeti svoju kuću. Izgorjela je negdje u avgustu mjesecu. Sve naše što smo imali, staje od stoke, garaže od kamiona, auto, sve je popaljeno, sve je izgorilo. Sve je to popaljeno od strane srpske vojske i ove što je došla iz Crne Gore. Oni su palili većinom.

Srpske komšije koje su živjele sa nama, bile su uvijek dobre prema nama. Sarađivali su sa nama, govorili su nam da li će nas napasti. A ovi koji su bili iz Crne Gore, Srbije. Oni nisu valjali, oni su redom sve ubijali.

Kada smo krenuli moglo se ponijeti samo nešto robe, da imaš u slučaju kiše se presvući, pribor za ličnu higijenu, možda neko ćebe, ništa više.

Čovjek je se tada osjećao teško, jer vidiš kako ti sve gori što si sticao puno godina. U nekoj paniki ne znaš na koju stranu da kreneš, u okruženju si, ne znaš gdje ti je izlaz.

Išli smo preko Zelengore prema Igmanu, devet dana, sve pješke. Bio je to juni, avgust. Bili smo napadnuti kada smo krenuli prema izlazu preko Igmana. Tada sam i ranjen teško bio, pa sam došao u mjesto Trnovo, i tu mi je ukazana prva ljekarska pomoć, a sve do tada sam se liječio sam. Onda su me iz Trnova prebacili na Igman. Gore sam u stacionaru ležao mjesec dana, dok se nisam oporavio. Cijelo vrijeme o svojim ništa nisam znao, ni gdje su, ni šta su.

Kad sam se oporavio, onda smo pokraj Sarajeva došli na planinu Igman. Nismo u grad ulazili, jer je bio okružen. I onda smo imali izlaz preko Tarčina, Kiseljaka, Viteza za Zenicu. Do Zenice smo taj koridor mogli ići. Putovali smo nešto pješke, nešto autobusima i stigli smo za jedan dan.

Kada sam došao u Zenicu, čim sam se malo oporavio, odmah sam mobilisan i priključen armiji na Igmanu.

U Zenici su mi ostali otac, brat i sestra, a najstariji brat je bio u Vitezu. Tamo je bio u nekoj školi smješten i nije znao da su otac, sestra i brat u Zenici. Nakon možda mjesec, dva, Crveni krst ga je prebacio u Zenicu i spojio ga sa porodicom. Ja sam na Igmanu bio do decembra. Krajem decembra 92. godine sam prešao u Zenicu. U Zenici je bila osnovana hrvatska vojska, pa sam se priključio hrvatskoj vojsci HOS, Hrvatske Oružane Snage, koja je bila u sastavu Armije BiH. Nisam imao šanse da ne učestvujem u armiji, jer policija je silom gonila u rat. Ali, ponovo ne bih želio učestvovati, jer sam se osjećao teško znajući da su ljudi protiv kojih se borim moje bivše komšije.

U Armiji su bili teški uslovi na početku. Hrana je u početku bila dobra, ali odjeća, obuća, sve je to bilo slabo. Nije bilo ni oružja, ni municije.

Što se tiče civilnog stanovništva, uvijek sam korektno postupao, jer sam uvijek pomišljao na svoju porodicu. A što se tiče borbi sa neprijateljskim vojnikom, tu sam davao sve od sebe, jer čovjek koji puca na mene, čim je spreman ubiti mene, on je spreman ubiti i moju porodicu.

Tokom rata sam na Igmanu imao kontakt sa međunarodnim snagama. Ja mislim da su bili francuski UN. Oni su nam govorili kako treba postupati prema ranjenom neprijateljskom vojniku. Oni su nas obilazili stalno, ali njihova pojava nije promijenila situaciju.

Armiju sam napustio 94. godine, i demobilisan sam kao ratni vojni invalid.

Sada živim u izbjegličkom kampu.

Moja familija je bila prvo smještena u jednoj školi, gdje su godinu dana i dva mjeseca patili spavajući na đačkim klupama. Samo jedna deka je bila ispod njih i jedna deka na njima.

I onda, tražili su porodice gdje je neko nastradao u ratu, ako je neko poginuo, umro prilikom pokreta od kuće, radi prednosti za prelazak u kamp. Tako su i smješteni u kamp.

Ja i moj brat smo bili u Armiji, i tek smo negdje u šestom mjesecu '93. godine dobili dozvolu da možemo spavati kod svoje porodice.

U ovom kampu živim od maja '93. godine sve do danas. Svoju ženu sam upoznao u izbjeglištvu i oženio sam se sa njom u decembru 1995. godine.

Kao u svakom kampu i u ovom je život težak. Psihičko opterećenje je biti u kampu, a imam i fizičkih problema zato što sam ranjen.

Ne radi se, vrijeme provodim tako što se trudim da nešto radim, ali to je sve, nije rješenje za rad.

Najveće su brige što nemaš svoju kuću, nemaš posao, nisi osiguran. A i ovo sve što radiš, to je sve na crno.

Tako da i što se tiče planova za moju budućnost, još uvijek ne znam šta bih odlučio.

Dobrih stvari u toku rata nije bilo. Jedino što sam upoznao dobrih prijatelja, ništa više.

Neki su imali interesa od rata, jer ima onih ljudi koji su naučili da žive od pljačke, i čim su nas pokrenuli od kuća, odmah su opljačkali naše imovine.

Kada bi imao priliku, ja bih se vratio kući. Ali, samo pod uslovom da bude zajednička vojska i policija. Ako ostane ovakva situacija, ne vjerujem da će biti mogućnosti da se vratimo kući.

Ja se nadam da se može ponovo živjeti u miru kao i prije. Trebalo bi da može, samo da se uklone ratni zločinci i sve bi bilo drugačije. Jer, onaj ko je počinio zla, za njega nema više mjesta u Bosni.

I u srpskoj strani ima puno poštenih ljudi koji su možda isto mog mišljenja.

Rat u Bosni je bio zbog politike i mržnje. Ubačena je mržnja među ljude. Ja mislim da je samo to.

Armija JNA je najviše kriva za rat, ona je nasrnula na svoj narod. Ona da je bila svjesna, ne bi uopšte krenula na ljude koji su u njoj. I ja sam bio u armiji i bio sam njen primjeren vojnik.

Narod je vjerovao u armiju, a na kraju je armija krenula protiv svega, i protiv onih koji su vjerovali u nju.

Išlo se po izjavama srpskih lidera da se uništi jedna vjera, jedna nacija. Jer oni su izjavljivali javno na televiziji da će nestati jedan narod. Karadžić je lično izjavljivao prije rata da će nestati muslimanski narod. On je konto možda za 24 sata da nas nestane skroz. Al ne može. Jedan narod, bilo koji, teško je istrijebiti.

Ja nisam nikad gledao ko je koje religije. Volio sam uvijek sa svakim druženje, uopšte mi nije bilo važno koje je religije.

Većina ljudi sada praktikuje svoju religiju različito, drugačije nego prije rata. Više ljudi ide u džamiju i tako to. Ja lično ne pratim, u mene isto sve i prije rata i poslije. Družim se sa svim religijama kao i prije rata.

Smatram sa nacionalni identitet nije dobra stvar, jer dovodi samo da podjele, a to nije dobro.

Većina ljudi nije znala ko mu je prijatelj, a ko mu je neprijatelj, sve dok nije rat izbio. Mi smo stvarno puno vjerovali toj srpskoj religiji. Lično, i ja sam vjerovao u njih. Previše, boga mi. Ali boga mi, vremena su učinila svoje. Zato sam došao od Foče do Zenice, što sam puno vjerovao u srpsku religiju.

Kada gledam unazad kako je rat protekao, puno se promijenilo od početka rata do sada. Početak je bio svaki težak. Nije se imalo oružja, municije, odjeće, obuće, što se tiče vojske. A sada je armija usavršena, ima sve od odjeće, obuće, naoružanja, hrane. Standard armije je sad visok.

Sada je potrebno da što hitnije krene privreda, jer inače, težak je opstanak u Bosni pogotovo zbog velike nezaposlenosti.

I politička situacija je teška, slabo se naziru promjene. Nije baš teško kao prije, ali slabi su pomaci.

Jer, narod se ne vraća. Imate npr. slučaj Jajce. Ljudi bi se trebali vratiti svojim kućama, ali ta politika još uvijek koči.

Ipak je sve do politike, a najmanje do ljudi. Lideri su i izazvali rat u Bosni. Sve zbog nesporazuma mi smo pokrenuti od svojih kuća. Ja mislim da su oni mogli spriječiti rat.

Što se mene tiče ja bih volio da ne bude više rata. Sad ova politika koja je, ko zna šta može da bude. Moguće je da ga ponovo bude, sve je moguće.

Meni je bilo dobro i u staroj Jugoslaviji, a ne znam šta će biti u novoj Bosni. Puno sam radio, imao sam dosta i para i svega, a sad puno radim a nemam para.

Moje najveća želja sada je, da se vratim svojoj kući. Čitav život sam vezan za Bosnu. Volio bih ostati u Bosni, volio bih da postane bogata zemlja, daj bože.

Ali, kada bi ponovo bio početak rata, gledao bih samo da bježim za treće zemlje. Odmah, samo bih to tražio.

Jedina moja poruka za čitaoce je, da se zahvalim svim ljudima koji su nam pomogli u Bosni, koji su nam pomogli u hrani, odjeći, jer da nije bilo njih teško bi izašli iz krize. Rat nije nigdje dobro došao, i da je svaka zemlja sretna u kojoj se ne ratuje. To bih jedino poručio čitaocima.

<< Nazad